

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตและปัจจุบันนี้การขุดพลอยในหลายจังหวัดของประเทศไทย เช่น กาญจนบุรี จันทบุรี ตราด แพร่ และศรีสะเกษ เป็นต้น พลอยไทยจึงมีชื่อเสียงไปถึงต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลอยที่ขุดพบที่จังหวัดตราด ได้แก่ ทับทิม (Ruby) ไพลิน (Blue Sapphire) พลอยบุษย์ (Yellow Sapphire) และพลอยสาแหรก (Star Sapphire) ภาคตะวันออกของประเทศไทย จึงเป็นแหล่งวัฒนธรรมด้านการทำพลอยที่สำคัญของประเทศและของโลก

เมื่อกล่าวคำว่า “พลอย” ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับเครื่องประดับย่อมเข้าใจกันดี เพราะค่านิยมของคนไทยเกี่ยวกับเพชรพลอยมีมานานแล้ว และให้คุณค่าของเพชรพลอยไว้ต่างกัน เพชรนั้นเรารู้จักกันดีมากกว่าพลอย “พลอย” คืออะไร ไม่มีคำอธิบายโดยเฉพาะเป็นคำที่เราเข้าใจกันเองมากกว่า นอกจากเพชรแล้วก็คือพลอยซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกรวม ๆ ถึงจำพวกแร่หินต่าง ๆ ที่มีค่า ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า พลอยหมายถึง รัตนชาติ (Gemstone) ชนิดต่าง ๆ ยกเว้นเพชร ซึ่งได้แก่ แร่กาบกะรุน (Corundum) เพทาย (Zircon) บุษราคัม (Topaz) โกเมน (Garnet) นิล (Spinel) มรกต (Beryl) และควอตซ์ (Quartz) เป็นต้น สำหรับแร่กาบกะรุนนั้น ได้แก่ พลอยที่มีชื่อเรียกต่อไปนี้ คือ ทับทิม ไพลิน พลอยสาแหรก เขียวส่อง และพลอยสีเหลืองบางชนิดที่ขุดได้ที่จันทบุรี หรือที่เรียกกันว่า พลอยบุษย์จันทบูรณ์ พลอยในตระกูลกาบกะรุนนี้มีความแข็งแรงลงมาจากเพชร และเป็นพลอยที่มีคุณค่ามากที่สุดพบในจังหวัดจันทบุรี และตราด (ประมวล ศิริพันธ์แก้ว, 2523, หน้า 3)

จังหวัดตราดเป็นจังหวัดที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นลูกคลื่นหรือลูกฟูก และเนินเขาเตี้ย ๆ ทางตอนบนเป็นภูเขาสูงและที่สูง ตอนกลางมีที่ราบแคบ และชายฝั่งทะเลตอนใต้ช่วงเทือกเขาบรรทัดติดกับจังหวัดจันทบุรีเป็นเทือกเขาหินแกรนิตที่มีความแข็งแรง จากสภาพธรณีวิทยาของจังหวัดตราดทำให้มีการพบแหล่งพลอยที่อำเภอบ่อไร่ พลอยที่พบเกิดขึ้นมาจากหินภูเขาไฟ ได้แก่ หินบะซอลต์ หินกรวดภูเขาไฟ เมื่อประมาณ 70 ล้านปี และหินเหล่านี้ได้ผุพังเป็นจำนวนมาก ลักษณะของหินที่ผุพังแล้วมีสีน้ำตาลซึ่งชาวบ้าน เรียกว่า “ลูกร่อน” ใช้เป็นข้อสังเกตในการค้นหาพลอยและพลอยมักจะปนอยู่กับหินผุพังเหล่านี้ (ประมวล ศิริพันธ์แก้ว, 2523, หน้า 14)

แต่เดิมนั้นอำเภอบ่อไร่อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอสว่าง จังหวัดตราด ต่อมาเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2513 ทางราชการได้ประกาศยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอบ่อไร่ ประกอบด้วย 3 ตำบล คือ ตำบลบ่อพลอย ตำบลช้างทุน และตำบลด่านชุมพล เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติ

ที่อุดมสมบูรณ์ คือ แร่รัตนชาติ ทำให้ชาวการบพลอยในอำเภอบ่อไร่เป็นที่รับรู้โดยทั่วไป จึงก่อให้เกิดกระแสตื่นพลอยและนักแสวงโชคได้เดินทางจากจังหวัดต่าง ๆ เข้ามาอยู่อาศัยในอำเภอบ่อไร่เป็นจำนวนมาก เพื่อแสวงโชคจากการขุดแร่พลอย ทำให้กิ่งอำเภอบ่อไร่มีความเจริญอย่างรวดเร็ว และได้ยกฐานะเป็นอำเภอ ชื่อว่า “อำเภอบ่อไร่” ในวันที่ 13 กรกฎาคม 2524 นอกจากนี้ยังได้แบ่งตำบลข้างทุนออกตั้งเป็นตำบลหนองบอนเพิ่มขึ้นอีก 1 ตำบล รวมทั้งหมด 4 ตำบล ต่อมาเมื่อปีพ.ศ. 2529 ทางราชการได้แบ่งพื้นที่ตำบลด้านชุมพลออกตั้งเป็นตำบลนันทรีเพิ่มขึ้นอีก 1 ตำบล รวมทั้งหมด 5 ตำบลจนถึงปัจจุบัน (สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, 2552, หน้า 1)

บ่อไร่ในอดีตนั้น ถือว่าเป็นเพียงหมู่บ้านหนึ่งอยู่ในอำเภอเขาสมิง สภาพภูมิประเทศของบ่อไร่เป็นพื้นที่ป่ากว้างใหญ่ มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น ตามแนวชายแดนและบริเวณเทือกเขาบรรทัด พื้นที่ทางธรรมชาติไม่เป็นที่ราบทั้งหมด บางแห่งเป็นเนินเขา ภูเขาลาดชัน และหุบเขา บริเวณนี้มีพื้นที่กว้างขวางมาก เนื่องจากมีภูเขากระจายอยู่ในบริเวณต่าง ๆ โดยเฉพาะทางตอนเหนือของบ่อไร่ เป็นบริเวณที่มีป่าไม้เขียวชอุ่มปกคลุมอยู่อย่างหนาแน่น ทำให้มีความชุ่มชื้นมาก จึงเกิดเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของจังหวัดตราด ทางตะวันตกเขตมีภูเขาเตี้ย ๆ สลับอยู่โดยทั่วไป บริเวณตอนกลางและตอนใต้ของบ่อไร่บางส่วนติดต่อกับอำเภอแหลมงอบ มีภูเขาขนาดไม่สูงนักกระจายอยู่ทั่วไป สำหรับที่ราบลุ่มก็มี ลำห้วย ลำธาร และลำน้ำสายเล็ก ๆ 3 สาย คือ คลองบ่อไร่ คลองข้างทุน และคลองโสน (เป็นแหล่งประมงพื้นบ้านและใช้เป็นเส้นทางออกทะเลเพื่อทำการประมงจนถึงทุกวันนี้) ลำน้ำทั้ง 3 สายได้ไหลไปบรรจบกันจนเกิดเป็นแม่น้ำตราด และมีการเรียกชื่อแตกต่างกันไปตามบริเวณที่ไหลผ่าน สำหรับต้นน้ำของแม่น้ำตราดเกิดจากทิวเขาบรรทัดตอนเหนือ คือ คลองแ่งและคลองสะตอ จากนั้นไหลผ่านอำเภอบ่อไร่ที่เป็นแหล่งแร่รัตนชาติที่สำคัญของประเทศ และไหลผ่านอำเภอเขาสมิง เรียกว่า คลองเขาสมิง หรือคลองใหญ่ ถือเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญของพื้นที่อาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำ เพื่อเดินทางไปยังจังหวัดตราด นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญทางการเกษตรอีกด้วย (เฉลิมศรี ธรรมบุตร และคณะ, 2517, หน้า 13)

สำหรับการค้นพบแหล่งพลอยแดงในบริเวณอำเภอบ่อไร่นั้น อยู่ตามบริเวณต่าง ๆ ได้แก่ บ้านหนองบอน บ้านบ่อไร่ บ้านตากเว้ง บ้านนาใหญ่ บ้านตาบอด บ้านสระใหญ่ และบ้านทุ่งจ๊กจั่น ลักษณะของพลอยแดงที่พบมีสีแดงคล้ายเลือดคนก เรียกว่า “สีแดงเลือดคนก” และมีสมญานามว่า “ทับทิมสยาม” ทำให้เกิดการตื่นตัวด้านการขุดพลอยกันมาก เพราะพลอยที่พบมีความสวยงามมากและหายากในโลก จึงมีการค้นหาแหล่งพลอยเพิ่มขึ้น ผู้คนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ เมื่อทราบข่าวก็พากันมาเสี่ยงโชคขุดพลอยในบริเวณดังกล่าวมากมาย มีการคิดและดัดแปลงเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการขุดพลอยต่าง ๆ กัน ผู้ที่ร่ำรวยได้ลงทุนซื้อเครื่องมือที่ใช้ในระบบเหมืองแร่มาใช้ในการขุด

พลอย เช่น เครื่องฉีดน้ำ เครื่องแยกพลอย รถแทรกเตอร์ เป็นต้น เทคโนโลยีเหล่านี้กำลังส่งผลกระทบต่อระบบอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับสภาพของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ (ประมวล ศิริพันธ์แก้ว, 2523, หน้า 7)

จากวิถีชีวิตของชาวบ้านในอดีตก่อนที่จะมีการพบพลอย มีการทำเกษตรกรรมแบบยังชีพ ต่อมาการพบพลอยซึ่งเป็นหินมีค่าทางเศรษฐกิจ ทำให้ชาวคราวในเรื่องนี้แพร่สะพัดออกไปอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้ประชาชนปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพเพื่อขุดพลอย ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิตที่มีการสะสมเงินเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการส่วนตัวและให้ทันสมัย เมื่อพลอยเริ่มลดปริมาณลงการประกอบอาชีพในด้านการเกษตรก็กลับมาอีกครั้งหนึ่งซึ่งมีลักษณะการเป็นทุนนิยมทางการเกษตรก็เกิดขึ้น จึงทำให้ผู้วิจัยต้องการที่จะทำการศึกษการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจพลอยที่เกิดขึ้นในอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาเศรษฐกิจของอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ก่อนการขยายตัวของพลอย
2. เพื่อศึกษาการก่อรูปและขยายตัวของเศรษฐกิจพลอยในอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด
3. เพื่อศึกษาเศรษฐกิจของอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด หลังการตกต่ำของพลอย

ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาพัฒนาการทางเศรษฐกิจพลอย อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด เป็นเขตที่ทำการศึกษาวิจัย ตั้งแต่หลังทศวรรษ 2500 ถึง พ.ศ. 2552 โดยเน้นเป็นพิเศษตั้งแต่เศรษฐกิจของอำเภอบ่อไร่ก่อนการพบพลอย การก่อรูปและการขยายตัวของเศรษฐกิจพลอย และหลังการตกต่ำของเศรษฐกิจพลอยในอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประโยชน์ในเชิงวิชาการ คาดว่างานวิจัยครั้งนี้ เป็นการเพิ่มองค์ความรู้ใหม่ (Body of Knowledge) เกี่ยวกับพัฒนาการของเศรษฐกิจพลอยในเขตอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด
2. ประโยชน์ในเชิงนโยบาย คือ ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจกับคนในชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ในด้านช่วงเวลาต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และประสานสัมพันธ์กันต่อไปในอนาคต